

Jehova's getuige vertelt

De oudste overlevende van een concentratiekamp doet zijn verhaal. Jehova's getuige Leopold Engleitner (106): 'Hij richtte zijn pistool en vroeg of ik bereid was te sterven. Toen ik "ja" antwoordde, zei hij dat Jehova's nog te dom waren om dood te gaan.'

Religie & filosofie 10|11

religie & filosofie

religie & filosofie

De oudste overlevende van een concentratiekamp doet nog één keer zijn verhaal. Jehova's getuige Leopold Engleitner (106): 'Hij zette zijn pistool tegen mijn slaap en vroeg mij of ik bereid was te sterven. Toen ik "ja" antwoordde, zei hij dat Jehova's nog te dom waren om dood te gaan.'

Ooit een verschoppeling, nu wereldwijd gevierd

INTERVIEW

Michael de Werd

De laatste jaren, merkt Leopold Engleitner, beginnen mensen zich ineens voor zijn leven te interesseren. In 1998 verschijnt zijn biografie. Engleitner wordt uitgenodigd om op scholen te vertellen. Samen met zijn biograaf Bernhard Rammerstorfer reist hij de wereld over en wordt uitgenodigd door de Harvard universiteit en de universiteit van Moskou. Hij wordt ontvangen door de Duitse kanselier Merkel en de Californische gouverneur Schwarzenegger. En ook in eigen land krijgt hij de hoogste onderscheidingen. Een opmerkelijke carrière voor een eenvoudige boerenknecht.

Tegenwoordig is Engleitner met 106 jaar de oudste man van de wereld die in een concentratiekamp heeft gezeten. Tussen 1939 en 1943 zat hij achtereenvolgens in Buchenwald, Niederhagen en Ravensbrück. Dat hij de oorlog heeft overleefd, is eigenlijk een wonder. Toch wilde lange tijd bijna niemand wat over zijn ervaringen horen. In het naoorlogse Oostenrijk had bijna niemand het over de nazitijd. En bovendien behoorde hij tot een groep slachtoffers die vaak vergeten wordt. Engleitner is Jehova's getuige.

Leopold Engleitner werd in 1905 geboren in een klein dorpje aan de Wolfgangsee. Als Leopold een kind is, is Oostenrijk nog een monarchie. Hij kan zich nog goed herinneren hoe

keizer Frans-Jozef in de zomer in Bad Ischl resideerde. Hij ergert zich aan de ongelijkheid in de samenleving. Gewone burgers mogen alleen in hun zondagse kleren door het park lopen, zodat de keizer geen arbeiders te zien krijgt. Hoewel hij een kromme rug heeft, moet Leopold van jongs af aan hard werken. Tegenover de katholieke kerk neemt hij al vroeg een kritische houding aan.

Tijdens de Eerste Wereldoorlog worden de kerkklokken omgesmolten tot kogels. Een tante vertelde hem dat degenen die daardoor ge-

Het is vooral het pacifisme van de Jehova's getuigen dat hem aansprak

troffen worden, direct in de hemel komen. "Ik antwoordde toen: 'Weten jullie wel op wie de Oostenrijkse soldaten met die kogels schieten? Op de Russen, en die komen dus in de hemel? Jullie geloven ook alles wat jullie verteld wordt.'"

In 1931 bezoekt Engleitner voor het eerst een bijeenkomst van de Jehova's getuigen. Het is vooral hun pacifisme dat hem aanspreekt. Weldra is hij zelf een Jehova's getuige. In zijn directe omgeving stuit dat op weinig begrip. Op straat wordt hij bespuwd,

en de pastoor trakteert hem op een donderpreek. Vanaf 1934 regeert in Oostenrijk een clericaal-fascistische regering. Engleitner wordt gearresteerd wanneer hij missie bedrijft. Omdat hij geen lid is van een officieel erkende kerk, krijgt hij geen werkloosheidsuitkering.

Na de Anschluss van 1938 nemen de nazi's de macht over. Net als andere Jehova's getuigen komt Engleitner in een concentratiekamp. Direct na zijn aankomst wordt hij geconfronteerd met een SS'er die een bijzondere hekel aan hen heeft. "Hij zette zijn pistool tegen mijn slaap en vroeg mij of ik bereid was om te sterven. Toen ik 'ja' antwoordde, zei hij enkel dat wij nog te dom waren om dood te gaan."

In veel opzichten zijn de Jehova's getuigen echter ideale gevangenen. Zij stelen niet en zijn niet gewelddadig. Voor geen enkele groep is het in theorie zo makkelijk om weer uit het concentratiekamp te komen. Toch zijn maar weinigen bereid om hun geloof te verloochenen.

Ook Engleitner wil niet buigen: "Ik heb vaak gedacht dat de dood een verlossing zou zijn. Maar dan zei ik altijd tegen mezelf: 'Lafaard, houd je taai en blijf sterk.' Het meeste heeft Engleitner te lijden onder de kapo Max Schüller, een veroordeelde misdadiger. Eén keer redt een kampbewaker zijn leven, als Schüller op het punt staat hem dood te schieten. Niet lang daarna wordt Schüller voortijdig vrijgelaten. In 1943 krijgt ook Engleitner tot

Engleitner in 1939.

FOTO GESTAPO

zijn verbazing te horen dat hij mag vertrekken. Pas veel later zou hij de ware toedracht begrijpen. Heinrich Himmler had grootse plannen om in

Rusland Lebensraum voor het Duitse volk te scheppen. De vlijtige Jehova's leken hem daarvoor de ideale arbeidskrachten. Engleitner weegt dan

nog maar 28 kilo. Hoewel de oorlog al bijna voorbij is, krijgt hij nog een oproep voor de Wehrmacht. Hij vlucht in de bergen waar hij zich tot de komst van de Amerikaanse troepen verborgen houdt.

Daarna kan hij eindelijk weer een normaal leven leiden. Engleitner werkt als stratenmaker en trouwt met Theresia Kurz, een gescheiden vrouw met twee kinderen. Doordat een SS'er hem tussen zijn benen heeft geschopt, kan hij zelf geen kinderen meer krijgen. Over één ding is hij heel teleurgesteld: "Ik had ver-

gleitner bewonderde, was zijn enorme levensvreugde: "Als je met hem praatte, had hij altijd een glimlach op zijn gezicht. Zelfs als hij over het concentratiekamp sprak, wist hij toch wat altijd wat positiefs te vertellen."

In 1994 ontmoet hij per toeval Bernhard Rammerstorfer, die diep onder de indruk is van Engleitner. Rammerstorfer schrijft diens biografie en maakt een film over hem. En daarmee neemt Engleitners leven nog een verrassende wending. De laatste tien jaar noemt hij terugblikkend de mooiste van zijn leven. Intussen gaat het heel slecht met zijn gezondheid. Rammerstorfer heeft hem in huis genomen, waar hij hem verzorgt. Hoewel hij grote moeite heeft met praten, wil Engleitner nog graag over zijn leven vertellen.

Door een schop van een SS'er kon hij zelf geen kinderen meer krijgen

Wacht dat ik na de oorlog met open armen zou worden ontvangen, maar het tegendeel was het geval. Voormalige concentratiekampgevangenen werden als asociale behandeld."

Een belangrijke steunpilaar voor hem is de familie Schreuder - ook lid van de Jehova's getuigen - die vlak in de buurt woont. Omdat hij slecht ter been is, nemen de Schreuders hem altijd mee naar de Koninkrijkszaal, de kerk van de Jehova's.

Wat zijn voormalige buurmeisje Esther Schreuder het meest aan En-

Wat is het geheim om zo'n hoge leeftijd te bereiken? Natuurlijk heeft hij als Jehova's getuige nooit gerookt en weinig alcohol gedronken. "Het is ook belangrijk een overtuiging te hebben en daaraan vast te houden. Tegelijkertijd moet je niet te zeer aan tradities vastzitten en openstaan voor de toekomst en de vooruitgang."

Vanwege de problemen met zijn gezondheid had Engleitner nooit verwacht dat hij zo oud zou worden: "Mensen hebben mij altijd het gevoel gegeven dat ik minderwaardig en zwak ben. Toen ik ongeveer vijftig was, kwam ik een vroegere collega tegen die heel verbaasd tegen mij zei: 'Wat, jij leeft nog altijd?'"